

GENEZA I EWOLUCJA INSTYTUCJI ŚLUBOWANIA NOTARIUSZA NA TERENIE UKRAINY

Mariia Dolynska

*doktor habilitowany nauk prawnych, docent, kierownik katedry
Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych, (Lwów, Ukraina)
m.s.dolynska@gmail.com*

Adnotacja. Działalność notarialna stanowi specyficzną formę prawną działalności prawniczej, w ramach której stosowane są normy prawne poprzez realizację przez notariusza uprawnień jurysdykcyjnych w sprawach bezspornych. Od kompetencji, rzetelności oraz uczciwości notariusza w pewnej mierze zależy jakość dokonywanych przez niego czynności notarialnych.

Celem artykułu jest przeprowadzenie kompleksowej analizy naukowej powstania instytucji ślubowania notariusza od początków notariatu do chwili obecnej oraz umożliwienie głębszego zrozumienia specyfiki rozwoju wymienionej instytucji, jak też notariatu w ogóle.

W badaniu korzystano z ogólnonaukowych i specjalistycznych metod badawczych. Podstawę badania stanowią następujące metody: historyczno-prawna, strukturalno-funkcjonalna, porównawcza oraz metoda analizy kompleksowej.

Autor twierdzi, iż instytucja ślubowania notariusza pochodzi z dawnych czasów, potwierdzenie czego stanowią normy bizantyjskiej „Księgi Eparcha”.

W większości krajów europejskich instytucja ślubowania notariusza stanowi konieczny warunek dla dostępu do zawodu notariusza oraz regulowana jest przez państwowe prawo notarialne. Na przykład na Ukrainie kwestia ta po raz pierwszy została uregulowana przez artykuł 6 Ustawy Ukrainy „O notariacie” z dnia 2 września 1993 roku. Dalsze badania instytucji ślubowania notariusza będą przewidywały rozpatrzenie konkretnych przypadków składania ślubowania przez pewnych notariuszy na różnych etapach rozwoju działalności notarialnej.

Słowa kluczowe: ślubowanie notariusza, tajemnica zawodowa i notarialna, złożenie ślubowania przez notariusza.

GENESIS AND EVOLUTION OF THE INSTITUTION OF NOTARY OATH ON THE TERRITORY OF UKRAINE

Mariia Dolynska

Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of Economic and Legal Disciplines of Lviv State University of Internal Affairs, (Lviv, Ukraine)

Abstract. Notarial activity is a specific legal form of legal activity, within which the notary carries out the application of legal norms through the exercise of jurisdictional powers on indisputable matters. The quality of notarial acts depends on the competence, good faith, and honesty of the notary.

The purpose of the article is to conduct a comprehensive scientific analysis of the formation of the institution of notary oath from the initiation of the notary service board to the present time. It gives the opportunity to deeper understand the peculiarities of the development of the institution of notary oath and the notariate in general.

The author uses general scientific and special research methods. The basis of the study are the following methods: historical and legal, structural and functional, comparative and method of complex analysis.

The author states that the institution of notarial oath originates from ancient times, confirmation of which is the norms of the Byzantine "Book of Eparch".

In most European countries, the institution of notary oath is a prerequisite of access to the profession of notary and state notary public law governs it. For example, in Ukraine, this issue was first regulated by Article 6 of the Law of Ukraine "On Notariate" of September 2, 1993. Further investigations of the institution of notary oath will include consideration of specific cases of administering oaths by individual notaries at different stages of the development of notarial activities.

Key words: notary oath, professional and notarial secrecy, administration of the oath by notary.

ГЕНЕЗА ТА ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ НОТАРІАЛЬНОЇ ПРИСЯГИ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Марія Долинська

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри Львівського державного університету внутрішніх справ, (Львів, Україна)

Анотація. Нотаріальна діяльність – це специфічна правова форма юридичної діяльності, в межах якої здійснюється застосування правових норм шляхом реалізації нотаріусом юрисдикційних повноважень по безспірних справах. Від компетентності, добросовісності та чесності нотаріуса в певній мірі залежить якість вчинюваних ним нотаріальних дій.

Метою статті є проведення комплексного наукового аналізу становлення інституту нотаріальної присяги від зародження нотаріату до сьогодення та дає змогу глибше зрозуміти специфіку розвитку вказаного інституту, так і нотаріату загалом.

- дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Основу дослідження складають наступні методи: історично-правовий, структурно – функціональний, порівняльний та метод комплексного аналізу.

Автор стверджує, що інститут нотаріальної присяги походить з древніх часів, підтвердженням цього є норми Візантійської «Книги Епарха».

- більшості європейських країн інститут нотаріальної присяги є необхідною умовою доступу до професії нотаріуса та регулюється державним нотаріальним законодавством. Наприклад, в У країні це питання вперше було врегульовано статтею 6 Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року. Подальші розвідки інституту нотаріальної присяги передбачатимуть розгляд конкретних випадків прийняття присяги окремими нотаріусами на різних етапах розвитку нотаріальної діяльності.

Ключові слова: нотаріальна присяга, професійна та нотаріальна тасмниця, прийняття присяги нотаріусом.

Вступ. «Introduction». Нотаріат є невід'ємною частиною правової держави і на сьогоднішній день міцно зайняв своє місце в системі цивільної юрисдикції. Нотаріальну діяльність слід розглядати як специфічну правову форму діяльності, суть якої полягає в тому, що в межах її здійснюється застосування правових норм шляхом реалізації нотаріусом юрисдикційних повноважень по безспірних справах.

На нашу думку, від якості нотаріальної діяльності залежить нормальне функціонування цивільного обороту держави, ефективність охорони і захисту майнових прав та законних інтересів громадян й інших суб'єктів господарювання.

У великій мірі від компетентності, добросовісності, порядності та чесності нотаріуса залежить якість вчинюваних ним нотаріальних дій.

Базовим нормативно - правовим актом, що регулює питання української нотаріальної діяльності та нотаріального процесу є Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року (Про нотаріат, 1993)[18].

Для дослідження питання провадження нотаріальної діяльності, зокрема доступу до професії нотаріуса, важливе значення має нотаріальна присяга, у тексті якої, у більшості випадків, передбачалися норми щодо дотримання нотаріальної таємниці.

Основна частина.

Питання становлення та розвитку українського нотаріату було об'єктом дослідження багатьох учених. Проте, питання прийняття нотаріальної присяги в Україні науковцями-правниками досліджувалося в основному у підручниках та посібниках з нотаріального права.

Серед українських вчених, слід відзначити праці: В. Комарова та В. Баранкової та (Комаров, Баранкова, 2011, с. 66) [8], Л. Радзівської та С. Пасічник, (Радзівська, Пасічник С.Г., 2000, с. 39) [19], С. Фурса, Є. Фурса, Є. Фурса, О. Нікітюк (Фурса, Фурса, Фурса, Нікітюк, 2015, с. 201-203) [22].

В. Баранкової та В. Комаров у підручнику «Нотаріат в Україні» лише зазначають про те, що особа, якій уперше надається право займатися нотаріальною діяльністю, в урочистій обстановці складає присягу (Комаров, Баранкова, 2011, с. 66) [8].

Радзівська Л.Е., Пасічник С.Г. у підручнику «Нотаріат в Україні» (Радзівська, Пасічник, 2000, с. 39) [19] вперше присвятили окремий параграф «Прийняття присяги» порушеному у статті питанню. Варто зауважити, що аналогічно це було зроблено авторами наступних навчальних видань: навчального посібника «Нотаріат в Україні» за редакцією Ю. В. Нікітіна (Ю. В. Нікітін, С. С. Бичкова, А. Г. Чубенко, В. К. Матвійчук, Е. О. Гіда, Т. П. Устименко, Н. О. Чучкова, 2016, с. 52-53) [13] та підручника Нотаріат України. Книга 1. Організація нотаріату з практикумом, за загальною редакцією С. Я. Фурси (Фурса С. Я, Фурса Є. І., Фурса Є. Є. Нікітюк О. М., 2015, с. 201-203) [22].

Однак, у працях названих науковців розглядаються питання лише законодавчого регулювання інституту нотаріальної присяги в незалежній Україні та не розглядаються питання історії становлення інституту нотаріальної присяги на різних етапах правового регулювання нотаріальної діяльності на українських землях.

Метою статті є дослідження історії становлення та розвитку інституту нотаріальної присяги на європейських та українських теренах, в тому числі у незалежній Україні, Польщі, Білорусії та Російській Федерації.

Основу дослідження становлять джерела правового регулювання нотаріальної діяльності від Римської імперії до сучасної України, Польщі, Білорусії та Російської Федерації.

Науковий аналіз еволюції становлення інституту нотаріальної присяги в Україні від зародження нотаріату до сьогодення дає змогу глибше зрозуміти специфіку розвитку вказаного інституту, так і нотаріату загалом, з'ясувати закономірності та забезпечити подальший розвиток правового регулювання нотаріального законодавства та інституту нотаріальної присяги зокрема, як його складової. Недостатність знань з історії становлення інституту нотаріальної присяги в Україні, а також необхідність удосконалення законодавства щодо

правового регулювання нотаріальної присяги – все це також зумовлює актуальність дослідження.

У дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Основу дослідження складають наступні методи: історично-правовий, структурно – функціональний, порівняльний та метод комплексного аналізу.

1. Генеза та еволюція нотаріальної присяги.

Становлення інституту нотаріальної присяги є невіддільним від історії становлення нотаріату загалом.

У контексті запропонованого дослідження вважаємо за доцільне нагадати відомі крилаті слова (афоризми) М. Сервантеса, які, на нашу думку, не лише влучно та огульно характеризують професію нотаріуса, але й вказують на наявність нотаріальної присяги, яка є невід’ємною від обов’язку нотаріуса щодо дотримання нотаріальної таємниці. «Нотаріус це суспільний діяч... Він присягає на таємницю й вірність... таким чином, що ані дружба, ані ворожнеча, ані користь, ані власний зиск не можуть схилити його до несумлінного виконання свого обов’язку» (Король, Башта, 2009, с. 6) [10].

Варто пригадати, що інститут, який мав назву «нотаріат», зародився в лоні християнської церкви. Також зауважуємо про величезний престиж професії церковного нотаріуса, оскільки історії відомі факти виконання вказаних обов’язків єпископами та папами (Долинська, 2017, с.63) [6].

Прийняття присяги нотаріусом, перед вступом до виконання своїх обов’язків, має своє коріння ще з далекої сивини.

Підтвердження цього є норми Візантійської «Книги Епарха», що була першим відомим законодавчим актом, що регулював діяльність нотаріату, або як і ще його називають деякі вчені – Нотаріальний кодекс. Зазначений документ є підтвердженням високої значущості у суспільстві табуляріїв, а також їх ранньофеодальної корпоративності (Долинська, 2017, с.68) [6]. Ми поділяємо думку тих авторів, які вважають, що цінність «Книги Епарха» полягає у висвітленні внутрішнього цеху нотаріусів – табуляріїв. Так, «Книга Епарха» не лише висвітлює внутрішнє життя особливо цеху нотаріусів – табуляріїв – передвісників нотаріусів, але порядок прийняття ними присяги, як один з етапів доступу до професії. Зокрема, майбутній нотаріус у найближчому за місцем проживання храмі Божому, за участю всіх табуляріїв, одягнутих в ефестриди. Там примікерій урочисто посвячував нового табулярія, який присягав на Біблію та був призначений виконувати свої обов’язки в певному робочому місці – кафедрі (Долинська, 2015, с.126) [5].

Інститут нотаріату, що сформувався за часів Римської імперії, практично не змінився, однак зазнав подальшого розвитку в Італії за часів середньовіччя та Ренесансу. Ми погоджуємося з О. Король та М. Башта, що характерними рисами італійського нотаріату стають: обов’язкова авторизація нотаріусів, нагляд за діяльністю нотаріусів, а також існування певних вимог до кандидатів на посаду. Кандидат на посаду, після складання теоретичного іспиту отримував диплом. Після цього, у разі надання корпорацією нотаріусів згоди на включення до свого складу, новий нотаріус складав присягу, сплачував певну суму до каси корпорації і урочисто приймав перо та письмове приладдя нотаріуса. Особа, що їх вручала, проголошувала промову наступного змісту: «Отримай владу чинити публічні акти

відповідно до вимог закону та доброчесності (порядності)» (Король, Башта, 2009, с. 21) [10]. На нашу думку, вказана особа не лише давала настанови майбутньому нотаріусу та одночасно проголошувала текст присяги за останнього.

На теренах України питання нотаріальної присяги теж має своє історичне коріння, зокрема, на західноукраїнських землях, які знаходилися у складі Польського Королівства (1387-1569 рр.).

Як стверджує українська дослідниця Л. Коваленко, щодо розгляду становлення нотаріату Польщі: «Публічний нотаріат було перенесено з Італії завдяки впливу католицької церкви. Усі особи, які тоді займалися нотаріальною справою, належали до духовенства. Польські правителі зверталися до Ватикану по згоду на призначення публічних нотаріусів» (Коваленко, 2010, с. 165-166) [7].

Певні зміни у процедурі підготовки і призначення публічних нотаріусів на цих теренах відбулися з отриманням 29 жовтня 1594 р. Яном Замойським – засновником академії свого імені – булли Папи Клеменса VIII про заснування Замойської академії. Згідно з нею академії надавалося, поряд з правом присудження докторських ступенів з філософії, права і медицини, право присвоювати ступені публічних нотаріусів (Бондарук, 2014, с. 32)[1].

Після успішного завершення екзамену, під час урочистості з нагоди промоцій нотаріус складав присягу про дотримання набутих знань та навичок в подальшій діяльності та отримував власний нотаріальний знак (печатку), яким вже міг засвідчувати складені акти «в усьому християнському світі» (Kochanowski J. K., 1899-1900, s. 40)[25].

Отже у присяга стосувалася лише виконання функцій нотаріуса.

Слід зауважити, що у матеріалах Центрального державного історичного архіву України (м Львів) у колекції грамот на пергаменті зберігається акт призначення каноніком Станіславом зі Львова клірика Львівської дієцезії Яна зі Львова, сина Георгія, на уряд публічного нотаря та присягу останнього від 11 листопада 1533 р. [2].

Відповідно до тексту присяги, майбутній нотарій зобов'язується бути вірним святій Римській Церкві, вчиняти дії згідно з канонічним правом до кінця свого життя або до набуття «поганої слави», зберігати та не розголошувати таємницю, перешкоджати вчиненню тяжких злочинів, «уряд табеліонату вірно виконувати, контракти призначених сторін вірно укладати...» (Скупенські, 2002, р. 105)[32].

Б. Петришак наголошує, що фактично процедура призначення і присяги публічного нотаріуса (нотарія) не зазнала яких-небудь змін протягом століть. І коло осіб, які мали право на номінацію цього урядника, і класична формула присяги XIV–XV ст. залишаються тими ж, що свідчить про певне збереження класичних норм і процедур із початку існування нотаріату (Петришак, 2010, с. 96)[16].

На нашу думку, лише певною мірою процедура призначення нотаріуса на українських землях у складі Польського королівства подібна до призначення візантійського нотаріуса (Долинська, 2017, с. 143)[6].

На українських землях, які входили до складу Австро-угорської монархії, одним із основних нотаріальних законів монархії слід вважати «Законь зь дня 25 Липця 1871, дотычно заведенія нового нотаріатского порядка», який був виданий та розісланий 1 серпня 1871 року на восьми мовах, в тому числі й на українській. В Галичині закон 1871 року реально почав діяти вже з перших днів листопада, а на Буковині – з 1 жовтня 1888 року.

Питання нотаріальної присяги майбутніми нотаріусами, було врегульовано в §. 15 вказаного Порядку. Законодавець надав право складати присягу у Вищому крайовому суді, або в делегованому ним трибуналі першої інстанції за наступною формулою: «Присягаю бути вірним та слухняним Цісареві, незламно дотримуватись основних законів держави і ретельно та сумлінно, як це записано в законах виконувати свої функції нотаріуса; так мені Господи Боже допоможи!».

Слід зауважити, що доки Україна входила до складу Російської імперії, розвиток нотаріальної діяльності останньої визначав відповідні процеси і на українських землях, які знаходилися під її юрисдикцією. У другій половині XIX-початку XX ст. основним правовим регулятором нотаріальної діяльності виступало Положення про нотаріальну частину 1866 року.

М. І. Комаров, Д. О. Пашенцева, С. В. Пашенцева стверджують, що вказане Положення про нотаріальну частину 1866 р. можна розглядати як закон, оскільки воно було затверджено імператором – вищим в той час авторитетом (М. І. Комаров, Д. О. Пашенцева, С. В. Пашенцева, 2006, с. 245)[9].

Затверджений на посаді нотаріус давав «клятвенное обещание перед святым Евангелием и животворящим Крестом» зберігати вірність її Імператорській Величності, чесно і сумлінно виконувати всі обов'язки за посадою, законом і правила, розпорядження і доручення, не перевищувати наданої йому влади, обстоювати інтереси держави як свої власні. Це було офіційне стандартне «клятвенное обещание», яке підписували багато поколінь російських службовців. Цікаво, що при підписання посадовцем, в даному випадку – нотаріусом «обещание» було присутнє все Зібрання Окружного суду на чолі з Головою, і всі члени цього суду свідчили клятву нотаріуса своїми підписами (Король, Башта, 2009, с. 54)[10].

Після розпаду Австро-Угорщини у Львові 1 листопада 1918 р. проголошено Західну Українську Народну Республіку (ЗУНР), у якій і надалі було чинне австрійське нотаріальне законодавство, відповідно, на своїх місцях залишалися попередні нотаріуси та працівники їхніх канцелярій (Limanowski A. K., 1920, s. 25)[26].

17 березня 1919 р. Державний Секретаріат Судівництва ухвалив Розпорядок про тимчасову організацію нотаріусів. Вказаним нормативним актом було встановлено текст нотаріальної присяги, а саме: «Прирікаю, як нотар, бути вірний Українській Народній Республіці, повинуватися законам і розпорядкам Української Народної Республіки, сповнювати уряд нотаря ревно і совісно та все мати на увазі добро і пожиток Української Народної Республіки». Слід зауважити, що нотаріальну присягу приймали як нотаріуси, так і нотаріальні субститути у Вищому Суді (Долинська, 2018, с. 91)[4].

Слід зауважити, що на західноукраїнських землях під юрисдикцією Речі Посполитої довгий час (до 1 липня 1934 року) правове регулювання нотаріальної діяльності здійснювалося Австрійським нотаріальним порядком.

Закон «Право про нотаріат» був затверджений розпорядженням Президента Речі Посполитої від 27 жовтня 1933 р. (Prawo o notariacie, 1933) [28].

Заслуговеє на увагу, як належним чином підтверджений, висновок польської дослідниці історії нотаріату Д. Малец про те, що розпорядження 1933 р. ґрунтувалося на найкращих європейських зразках нотаріального права, заснованих на традиціях французького нотаріального законодавства (Малец) [27].

Варто зазначити, що серед польських дослідників та нотаріусів він ... отримав назву «Конституція польського нотаріату» (Kostórkiewicz, s. 4.) [24].

В статті 10 Нормативного акту вказано, що нотаріус займаючи посаду нотаріуса оголошує присягу в присутності голови окружного суду наступного змісту: «Pomny dobra Panstwa i godności powierzonego mi stanowiska, przysięgam Panu Bogu Wszemogocemu i Wszehwiedzącemu, że obowiązki notariusza, spełniać będę zgodnie z prawem i słusnością, władzom przełożonym okazywać będę posłuch i poszanowanie, a w postępowaniu swem kierować się będę zasadami honoru i uczciwości.» (Prawo o notariacie, 1933) [28].

З плином часу, регулювання польської нотаріальної діяльності здійснювалося відповідно до польського Закону від 25 травня 1951 «Право про нотаріат» (Prawo o notariacie, 1951)[29].

Нотаріат стає державним органом під наглядом Міністерства юстиції. Нотаріуси не були незалежними у своїх діях, хоча й виконували деякі функції суду (Радишевський, 2001, с. 16)[20].

Відповідно до статті 14 Закону, нотаріус приступаючи до посади, приносив в присутності голови відповідного суду урочисту присягу згідно тексту, який був встановлений для державних службовців.

Український нотаріат радянського періоду починає активно розвиватися з 20 квітня 1923 року, коли було затверджено «Положення про державний нотаріат».

Правове регулювання нотаріальної діяльності до Другої світової війни здійснювалося Положенням про судоустрій Української РСР від 23 жовтня 1925 р., Положенням про державний нотаріат від 20 квітня 1923 року, Нотаріальним положенням, затвердженим постановою Всеукраїнського ЦВК й РНК УСРР 16 грудня 1925 року за № 557, «Нотаріальною Уставою», затвердженою постановою ВУЦВК і РНК 25 липня 1928 року за № 20. Аналізуючи правове регулювання нотаріальної діяльності за часів Радянської України протягом 1917-1943 років приходимо до висновку, що організацію та діяльність органів нотаріату регулювало Положення про судоустрій УСРР, а порядок вчинення нотаріальних дій – Нотаріальне положення та Нотаріальна Устава (Долинська, 2017, с. 287) [6]. Однак у вказаних документах не було передбачено прийняття нотаріусами присяги.

Правове регулювання нотаріальної діяльності після Другої світової війни здійснювалося Положеннями про Державний нотаріат УРСР: від 9 серпня 1944 р. за № 1016, від 26 грудня 1956 року за № 1536 та від 31 серпня 1964 р. за № 941. Однак, ні у вказаних нотаріальних положеннях, ні у Законі Української РСР «Про державний нотаріат» від 25 грудня 1974 року, який вперше законодавчо врегулював діяльність українського радянського нотаріату, нічого не говориться про нотаріальну присягу.

Ми в погоджуємося з думкою М. Долгова, що радянський період розвитку нотаріату характеризується повним злиттям нотаріату з державою і отождненням нотаріальних функцій з державними (Долгов, 2005, с. 102) [3].

Отже, інститут нотаріальної присяги походить з древніх часів. Підтвердженням існування нотаріальної присяги є норми Візантійської Книги «Епарха» щодо складання присяги майбутнім нотаріусом.

Слід зауважити, що інститут присяги у XX столітті не загубив своє значення у Польщі. В той же час, у радянській Україні, про нього геть забули.

2. Становлення інституту нотаріальної присяги протягом 1990-2017 років (на прикладі Польщі, Білорусії, Російської Федерації та незалежної України).

На початку 1990 років польський нотаріат зазнав нового етапу розвитку, чому сприяло прийняття Закону Польщі «Право про нотаріат» від 24 травня 1989 року (Prawo o notariacie, 1989) [30], який передбачив існування як державних нотаріальних контор, так і приватних нотаріусів.

В статті 15 вказаного закону врегульовано питання прийняття нотаріальної присяги. Слід зауважити, що вказаними нормами встановлено дві інстанції, які мали право прийняти присягу від особи, яка приступає до обов'язків нотаріуса. Головною особою виступає Міністр юстиції, який вправі прийняти присягу самостійно або доручити вказані повноваження – голові воєводського суду. Вказана особа складала присягу наступного змісту: «Ślubuję uroczyście na powierzonym mi stanowisku notariusza dochować wierności Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, służyć państwu i obywatelom, a powierzone mi obo wiązki wypełniać sumiennie i zgodnie z prawem, dochować tajemnicy państwowej i służbowej, w postępowaniu swym kierować się zasadami godności, uczciwości oraz unikać wszystkiego, co monołoby przynieść ujmę notariuszowi lub naruszyć powagę sprawowanego urzędu» (Prawo o notariacie, 1989) [30].

Аналізуючи текст присяги приходимо до висновку, що у вказаному тексті передбачено дотримання державної та службової таємниці.

Наступним прогресивним етапом в розвитку польського нотаріату стало прийняття нового закону від 14 лютого 1991 року «Право про нотаріат» (Prawo o notariacie, 1991) [31], який діє по сьогоднішній день.

Врегулювання питання нотаріальної таємниці законодавцем передбачено у статті 15. Як і в попередньому законі 1989 року, встановлено дві інстанції, які вправі приймати присягу від претендента на нотаріальну посаду, а саме: Міністр юстиції та за його дорученням – голова апеляційного суду.

Відповідно до частини першої вказано статті текст присяги передбачав: «Ślubuję uroczyście jako notariusz powierzone mi obowiązki wypełniać zgodnie z prawem i sumieniem, dochować tajemnicy państwowej i zawodowej, w postępowaniu swym kierować się zasadami godności, honoru i uczciwości» (Prawo o notariacie, 1991) [31].

Хоча текст присяги менший за обсягом, ніж передбачений попереднім законом, на нашу думку, це не применшує його значення, оскільки основні норми присяги збережені. Серед них головне місце займають питання дотримання державної та професійної таємниці, виконання нотаріальних обов'язків відповідно до закону та совісті.

Правове регулювання нотаріальної діяльності в Російській Федерації здійснюється «Основами законодательства Российской Федерации о нотариате» від 11 лютого 1993 року (Основы законодательства Российской Федерации о нотариате, 1993) [14].

Відповідно до статті 14 Основ, нотаріус, який вперше призначений на посаду нотаріуса приносить присягу наступного змісту: «Торжественно присягаю, что обязанности нотариуса буду исполнять в соответствии с законом и совестью, хранить профессиональную тайну, в своем поведении руководствоваться принципами гуманности и уважения к человеку».

В первинній редакції вказаної статті передбачалося, що законодавством республік у складі Російської Федерації може бути передбачено інший текст

присяги нотаріуса. Однак вказані норми зазнали нової редакції у відповідності до Федерального закону от 29.12.2006 року за № 258-ФЗ. Згідно з якими, законодавством суб'єктів Російської Федерації може бути передбачений інший текст присяги нотаріуса.

Заслуговує на увагу, висновок російської дослідниці нотаріату Н. В. Сучкової про те, оскільки в законодавстві РФ не описана процедура принесення присяги нотаріуса та способи фіксації факту її принесення, то дане питання вирішується в кожному суб'єкті РФ на розсуд територіального органу юстиції та нотаріальної палати. Десь присяга приноситься в приміщенні територіального органу юстиції при врученні нотаріусу копії наказу про наділення повноваженнями нотаріуса, десь – на загальних зборах членів нотаріальної палати, а в ряді регіонів – перед правлінням нотаріальної палати (Сучкова, 2014, С. 95) [21].

Правове регулювання нотаріальної діяльності в Білорусії здійснюється Законом Республіки Білорусі від 18 червня 2004 року за № 305-3 «О нотариате и нотариальной деятельности» (О нотариате и нотариальной деятельности, 2004) [15].

У відповідності до статті 35 Вказаного Закону, яка діє в редакції закону Республіки Білорусі від 5 січня 2016 р. за № 355-3, нотаріус, який вперше приступає до здійснення нотаріальної діяльності повинен принести в урочистій обстановці у Білоруській нотаріальній палаті присягу наступного змісту: «Я, (фамилия, собственное имя, отчество (если таковое имеется)), торжественно клянусь честно, добросовестно и беспристрастно исполнять обязанности нотариуса, обеспечивать защиту прав и законных интересов граждан и юридических лиц, государственные интересы, руководствуясь Конституцией Республики Беларусь и иными актами законодательства Республики Беларусь».

Вважаємо як позитивне зазначити, що законодавець у тексті вказаної статті наголосив на тому, що нотаріус, який не прийняв присяги не вправі приступати до здійснення нотаріальної діяльності (О нотариате и нотариальной деятельности, 2004) [15].

Слід зауважити, що порядок принесення присяги білоруського нотаріуса встановлюється Білоруською нотаріальною палатою.

Загальновідомо, що із проголошення 24 серпня 1991 р. незалежності України, розгорнуто нову сторінку української історії, як держави, так і її законодавчої бази, в тому числі щодо провадження нотаріальної діяльності.

Прийняття Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року (Про нотаріат, 1993)[18] стало новим етапом у розвитку українського нотаріату, що привело до появи приватного (незалежного) нотаріату.

Варто звернути увагу на те, що вперше на законодавчому рівні в Україні, в статті 6 Нотаріального Закону, яка мала назву «Присяга нотаріуса», передбачено текст вказаної присяги: «Урочисто присягаю виконувати обов'язки нотаріуса чесно і сумлінно, згідно з законом і совістю, поважати права і законні інтереси громадян і організацій, зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса».

Аналізуючи вказані норми приходимо до висновку, що одним з основних обов'язків нотаріуса є дотримання професійної (нотаріальної) таємниці.

Як справедливо зауважують автори Науково-практичного коментаря Закону України «Про нотаріат» за заг. ред. Чижмарь К.І. – присяга є традиційним елементом нотаріальної діяльності, що полягає у наданні особою, яка розпочинає

нотаріальну діяльність, в урочистій формі гарантій перед державою щодо належного виконання нею професійних обов'язків, дотримання основоположних засад нотаріальної діяльності, а також відповідності її займаній посаді (Чижмарь, 2015, с. 14-15) [12].

Однак, у тексті нотаріальної присяги українського нотаріуса відсутній обов'язок дотримання крім нотаріальної, ще й державної таємниці, як це передбачено законодавством Польщі.

Ми погоджуємося з думкою О. О. Коротюк, що Закон не передбачає можливості здійснення нотаріальної діяльності у випадку відмови від принесення присяги. Таким чином держава наділяє нотаріуса повноваженнями лише у випадку добровільного заявлення особою відповідних гарантій (Коротюк, 2012, с. 43) [11].

Оскільки вчинювати в Україні нотаріальні дії, вправі й інші органи «квазіноатриату», які вчиняють їх в додаток до основних обов'язків, вважаємо за доцільне наголосити на тому, що законодавцем не передбачено прийняття вказаними органами та посадовими особами нотаріальної присяги.

Серед цих органів варто виділити посадових та службових осіб органів місцевого самоврядування, які є державними службовцями. Вказані особи, які згідно рішення виконавчого комітету або рішення сесії відповідної територіальної громади вчиняють певні, визначені законодавством, як нотаріальні дії, так і довіреності, прирівняні до нотаріально посвідчених. Посадові особи органів місцевого самоврядування, перед вступом до своїх основних посадових обов'язків, зобов'язані прийняти присягу державного службовця згідно зі статтею 36 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року (Про державну службу, 2015) [17] наступного змісту: «Усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, честь держави, з гідністю нести високе звання державного службовця та сумлінно виконувати свої обов'язки».

Аналізуючи норми цієї статті приходимо до висновку, що державний службовець України, приносячи присягу, не присягає дотримуватися як державної, так і професійної таємниці, що на нашу думку є неприпустимим.

Відповідно до частини четвертої статті 36 Закону України «Про державну службу», у разі відмови особи від складення Присяги державного службовця вона вважається такою, що відмовилася від зайняття посади державної служби, і акт про її призначення на посаду скасовується суб'єктом призначення. На нашу думку вказані норми варто застосувати і до українського нотаріуса.

Обговорення. Розглянуті у статті питання були предметом обговорення зі студентами другого (магістерського) рівня вищої освіти Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» при викладанні навчальної дисципліни «Нотаріат».

Всі студенти (32 чоловік) підтримали думку про те, що текст присяги в Україні має бути єдиним для всіх регіонів республіки, зокрема на тій підставі, що Україна є унітарною державою. Також студенти одноставно не погодилися з прийняттям присяги на Біблію.

Із присутніх на занятті осіб - 31 студент (96,9 %) вважають, що в тексті нотаріальної присяги має бути зазначено не лише дотримання нотаріальної таємниці, але й державної.

Також всі 32 студенти (100%) прийшли до думки, що в тексті присяги українського державного службовця повинні бути включені норми щодо дотримання державної таємниці.

Висновки («Conclusion»).

Становлення нотаріату, як в Україні, так і в інших державах, зокрема в Польщі, має свою самобутню історію.

Основним принципом нотаріальної діяльності у всьому світі проходить обов'язок дотримання професійної (нотаріальної) таємниці, який знайшов своє законодавче закріплення в тексті присяги українського нотаріуса.

Прийняття нотаріальної присяги врегульовано на законодавчому рівні в законодавстві України, так і Польщі, Білорусії та Російської Федерації.

Пропонуємо в чинне українське законодавство ввести наступні зміни:

1. доповнити статтю 6 Закону України «Про нотаріат» наступним реченням: «У разі відмови особи від складення нотаріальної присяги вона вважається такою, що відмовилася від зайняття посади нотаріуса (державного чи приватного)»

2. доповнити частину першу статті 36 Закону України «Про державну службу» наступними словами: «зберігати державну та професійну таємницю».

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають в більш детальному аналізі нотаріальної практики щодо принесення нотаріальної присяги.

References:

1. Бондарук В. О. Надання ступенів публічних нотаріусів у Замайській академії (1594–1784). *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 32–35.
2. Грамота каноніка костьяла св. Мартина у Львові про призначення Яна, сина Георгія, публічним нотаріусом 11 листопада 1533 р. (Центральний державний історичний архів України м. Львів. Ф. 131 (Колекція грамот на пергаменті). Оп. 1. Спр. 383. Арк. 1.
3. Долгов М. О. История нотариата. История становления законодательства о нотариате в России: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М.: РГБ, 2005. 146 с. PUL: dis.rsl.ru <http://www.dissercat.com/content/institut-notariata-v-rossiiskom-gosudarstve-istoriko-pravovoe-issledovanie>
4. Долинська М. С. Генеза та еволюція нотаріальної діяльності на теренах Львівщини. Л.: Растр-7, 2018. 196 с.
5. Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 988 с.
6. Долинська М. С. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Льв. нац. ун-т ім. Івана Франка, Львів, 2017. 465 с.
7. Коваленко Л. М. Нестаріюча професія нотаря. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 8 (серпень). С. 165–166.
8. Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні: підручник. Х.: Право, 2011. 384 с.
9. Комаров И. И. Пашенцев Д. А., Пашенцева С. В. Очерки истории права Российской империи (вторая половина XIX – начало XX в.). М. Статут. 2006. 384 с.
10. Король О. М., Башта М. О. Чорнила нотаріуса віками не вицвітають. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2009. 144 с.
11. Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х.: Право, 2012. 648 с.
12. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат» за заг. ред. Чижмарь К. І. К.: «Центр учбової літератури». 2015. 308 с.

13. Нотаріат в Україні : навчальний посібник / Ю. В. Нікітін, С. С. Бичкова, А. Г. Чубенко, В. К. Матвійчук, Е. О. Гіда, Т. П. Устименко, Н. О. Чучкова. 4-е вид. доп. І переробл./ За заг. ред.: докт., юрид. наук, професора Ю. В. Нікітіна. К.: «Національна академія управління»; «Алерта», 2016. 586 с.
14. Основы законодательства Российской Федерации о нотариате : Закон Российской Федерации от 11.02.1993г. № 4462-1. *Ведомости СНД и ВС РФ*. 1993. № 10. Ст. 357.
15. О нотариате и нотариальной деятельности: Закон Республики Беларусь от 18 июля 2004 г. N 305-З URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=6741
16. Петришак Б. І. До історії публічного нотаріату у Львові XVI ст.: процедура призначення та присяги. *Архіви України*. 2010. № 3-4. С. 93-104.
17. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
18. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
19. Радзівська Л.Е., Пасічник С.Г. Нотаріат в Україні: Навч. посібник / За відп. ред. Л.К. Радзівської. К.: Юрінком Інтер, 2000. 528 с.
20. Радишевський Богдан. Організація нотаріату в Польщі. Нотаріат для Вас. 2001. № 5. С. 16.
21. Сучкова Н. В. Нотариат: учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2014. 330 с.
22. Фурса С. Я, Фурса Є. І., Фурса Є.С., Нікітюк О.М. Нотаріат України. Книга 1. Організація нотаріату з практикумом: Підручник у трьох книгах / за заг. Ред. С. Я. Фурси. К.: Алерта, 2015. 484 с.
23. Glass J. Rzut oka na polską ustawą notarialną. PN. 1933. nr. 10. S. 24, 26
24. Kostórkiewicz T. *Konstytucja notariatu polskiego*. PN. 933. nr. 13. S. 4.
25. Kochanowski J. K. Dzieje Akademii Zamojskiej. Krakow, 1899-1900. 466 s.
26. Limanowski A. K. Stan notarialny Wschodney Malopolski w chwilach przelomowych. R. 1914-1920. Lwow, 1920. 40 s.
27. Malec D. Notariat polski w rozwoju dziejowym / D. Malec; Uniwersytet Jagielloński. PUL: <http://www.krn.org.pl/plik/sysPlik /13>.
28. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitey z dnia 27 X 1933 r. Prawo o notariacie. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitey Polsky*. 1933. № 84. S. 1570-1583.
29. Prawo o notariacie: Ustawa z dnia 25 maja 1951 r. *Dz.U.1951 nr 36 poz. 276*.
30. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19510360276>
31. Prawo o notariacie: Ustawa z dnia 24 maja 1989 r. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19890330176>
32. Prawo o notariacie: Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910220091>
33. Skupieński K. Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce. Lublin: Wyd-wo UMCS, 2002. 290 s.